

CONTRIBUȚII LA ISTORICUL SOCIETĂȚII CULTURALE „SĂLĂGEANA“ A STUDENȚILOR SĂLĂJENI DIN CENTRUL UNIVERSITAR CLUJ

În raportul asupra activității desfășurate timp de 10 ani de către Societatea culturală „Sălăgeana“ se afirmă, pe bună dreptate, că anul 1918 — cu cele trei momente ale sale — respectiv unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu Patria Mamă, — n-a însemnat, de fapt, sfârșitul unei lupte duse de veacuri pentru realizarea unității și independenței naționale. Că, într-un fel, anul 1918 se revendică și ca un început al unei noi lupte pe multe tărîmuri, între care important este și cel cultural. Țara era, după expresia lui Goga, un „must care fierbe“ și era nevoie de conștiințe tari pentru ca procesul început la 1 Decembrie 1918 să rodească. Fără îndoială, toți marii intelectuali și-au reunit forțele, și-au consolidat energiile pentru consolidarea unității naționale, pentru propășirea țării în planul spiritual.

Studentii n-au rămas pe dinafară. Încă din primii ani de după Unirea cea Mare ei s-au organizat în societăți culturale, societăți ce aveau ca scop, în principal, culturalizarea satelor. Convinși că românii merită „o soartă vrednică de originea lor nobilă“, studențimea sălăjeană, „conștiință de datoria sa, s-a coborît în mijlocul satelor din rîndul cărora s-a smuls — se spune într-un raport al societății — plină de avîntul specific tinerimii și a început a răspîndi cultura în mijlocul poporului dornic de ea“¹. Stăruind asupra scopului societății fondate în vara anului 1920, la Zalău, autorul raportului, V. Breban, secretarul general al societății, precizează că studenții și-au propus să facă „propagandă culturală cît mai intensă în Sălaj, prin turnee culturale, conferințe instructive în domeniul igienei... istoriei... înființarea bibliotecilor populare...“² etc.

Odată cu societatea s-a născut și ideea de a immortaliza figura marului bărbat de la 1848 — Simion Bărnuțiu — prin ridicarea unui bust la Șimleu Silvaniei, bust ce urma să fie așezat — după cum s-a și întîmplat în vara anului 1930 — în fața liceului românesc din orașul de la poalele Măgurii, liceu înființat în toamna anului 1919 și care, din inițiativa lui Onisifor Ghibu — mare pedagog și istoric, purta numele ilustrului ideolog al revoluției de la 1848 din Transilvania.

¹ Dosarul Societății culturale „Sălăgeana“ a studenților sălăjeni din centrul universitar Cluj, Actul nr. 119/20 octombrie 1931. Dosar recent predat de autor la Arh. Stat. Zalău.

² Ibidem.

Rosturile acestei societăți fiind de-acum clare, să urmărim, prin ani, felul în care studenții sălăjeni din Cluj au știut să le dea viață.

Pentru a se afla cât mai mult în mijlocul păturii de la sate, cea mai apăsată de-a lungul vremii, cea care avea mai multă nevoie de lumina științei, studenții au declanșat o vastă activitate de înființare de biblioteci populare. Pentru aceasta studenții aveau nevoie de cărți, pe care le procurau fie din donațiile făcute de către unii intelectuali sălăjeni și de către membrii societății, fie prin Despărțământul central al „Astrei” de la Sibiu, fie apelând la bunăvoința Ministerului Instrucțiunii Publice, la instituția din urmă cererile societății neavând ecoul scontat. Adresînd „Astrei” din Sibiu rugămîntea de a le pune la dispoziție, gratuit, cât mai multe cărți „cu conținut moral, național (cultural), literar și economic, pe cari în numele „Astrei” să le împrăștiem printre plugari, înființînd mai multe biblioteci satești”³, Gavril Tăutu, președintele și Ionel Ciobanu, bibliotecarul societății își motivează acțiunile astfel: „Societatea culturală „Sălăgeana” a studenților sălăjeni de la Universitatea din Cluj, cunoscînd trecutul zbuciumat al populației românești din comuna județului nostru Sălaj, opera destructivă și de maghiarizare a fostului regim, simte și azi, ca-n trecut, nevoia unei noi vieți culturale și sociale la care trebuie adaptat poporul românesc din părțile ungurene”⁴.

Cu toate greutățile datorate lipsei de fonduri și prea puținului ecou de care s-a bucurat inițiativa studenților sălăjeni la forurile centrale, în primul deceniu de activitate au fost înființate 14 biblioteci populare printre care cele din Bocșa, Săcășeni și Someș Odorhei.

Ca odinioară serbările „Astrei”, prezența studenților în satele județului se bucura de multă atenție. Cărțile — în număr de cel puțin 100 — nu erau pur și simplu obiectul de inventar predat și primit. Înființarea bibliotecii era un prilej nimerit pentru a face educație patriotică, economică, sanitară etc. și pentru a îndruma publicul românesc să citească, să se adape de la izvorul științelor. La Săcășeni, bunăoară, biblioteca populară a luat ființă în 19 iulie 1931 în prezența „intelectualilor români din jur și a multor poporeni”⁵, ocazie cu care învățătorul Alexandru Sabou din Sanislău a vorbit despre însemnătatea bibliotecii, iar Ionel Ciobanu, bibliotecarul Societății „Sălăgeana”, despre „Comoara sufletului românesc: port, limbă, datini”. Așa s-au petrecut lucrurile și în celelalte localități, societatea folosind conferențieri din rîndul studenților, precum și apelînd la intelectualii satelor, puțini, ciți erau atunci în satele noastre.

O altă modalitate prin care se urmărea nu numai adunarea fondurilor necesare ridicării bustului lui Simion Bărnuțiu și acoperirii cheltuielilor impuse de înființarea bibliotecilor populare, dar, în principal culturalizarea poporului, era organizarea, din inițiativa societății, a unor mari serbări. Ele nu aveau un scop în sine, nu erau baluri pur și simplu, ci

³ Idem, nr. 41/10 februarie 1931.

⁴ Ibidem.

⁵ Idem, nr. 94/19 iulie 1931.

ocazii de a populariza cunoștințele din diverse domenii acumulate de către studenți în anii petrecuți în cetatea culturii din Transilvania — în Cluj. La aceste serbări, ținute în vacanțele studenților, găzduite de fiecare dată de altă localitate, erau invitate notabilitățile vremii, intelectualii din jur, foști membri ai societății, și, evident, poporul de rînd din localitatea respectivă, precum și din cele învecinate. Deseori, la aceste serbări, erau invitați soliști ai teatrelor de operă din țară originari din Sălaj. Serbările erau, întotdeauna, o reușită. Conferințele bine pregătite, din diverse domenii, atmosfera sărbătorească, atrăgeau un număr mare de participanți. Chiar și serbarea din decembrie 1930 de la Tășnad a fost „un succes moral datorită bunilor Români din Tășnad“⁶. Există riscul ca întîlnirea de la Tășnad să nu-și atingă scopul, datorită „crizei generale economice“, după cum scrie dr. Virgil Mureșan, judecător în Tășnad și care, oferindu-ne un tablou obiectiv al situației economice a populației în anii crizei, scrie mai departe: „Și poate nici nu e bine atunci cînd întreaga pătură țărănească geme în o deznădejde pentru care cei de sus nu au o soluționare pînă e timp, ci își fărîmîtează energiile în discuții ibride, ca pătura intelectuală să să distragă (nu „distreze“? — n.n.), atunci cînd și intelectualilor — cu puține excepții — le lipsesc fondurile financiare de a sprijini după cuviință manifestarea patriotică ce plănuiești. Banii ce s-ar cheltui cu o petrecere lipsită de căldura ce o are omul mulțumit, ar avea o mai bună întrebuințare a îndulci sărbătorile copiilor lipsiți parte de piinea de toate zilele“⁷. Afirmatia are desigur o valoare cel puțin discutabilă.

Dincolo de bibliotecile înființate, de numeroasele conferințe ținute în multe localități din Sălaj, în serbările organizate, „cea mai frumoasă inițiativă a societății“, în primul deceniu de existență, a fost „ridicarea și dezvelirea bustului marelui bărbat Simion Bărnuțiu la Șimleu Silvaniei“⁸. Ideea de a aduna fonduri pentru o astfel de operă, artistică și culturală totodată, a fost lansată în 1922, cînd, în 20 august, s-a desfășurat, la Șimleu Silvaniei, Congresul general al studenților sălăjeni, reuniune la care au participat o seamă de intelectuali din Sălaj și din țară, intelectuali ce au rămas, în cea mai mare parte, alături de studenți, sprijinindu-le și încurajîndu-le inițiativele și acțiunile. Printre aceștia, Ioan Ossian, directorul Liceului „Simion Bărnuțiu“ și Alexandru Aciu, prefectul Sălajului care, pentru meritele lor în această direcție, au fost „proclamați“ membri de onoare ai societății în 1931 cînd, la Zalău, a avut loc aniversarea a zece ani de activitate.

Fondurile necesare realizării bustului au fost adunate ani în șir. Participă la realizarea fondurilor necesare și comitetul de părinți de la Liceul „Simion Bărnuțiu“ din Șimleu Silvaniei, precum și intelectualii români din Sălaj. Totuși, în februarie 1930, fondul nu depășea suma de 60.000 lei, ceea ce, după cum se consemnează într-un „Apel“ publicat

⁶ Idem, nr. 37/26 ianuarie 1931.

⁷ Idem, nr. 20/21 decembrie 1930.

⁸ Idem, nr. 41/decembrie 1930.

în ziarul „Meseșul, „nu e de ajuns. Rugăm pe toți Români din Sălaj să ne sprijinească în acțiunea întreprinsă...“⁹. Tot din paginile aceluia ziar, dintr-un articol semnat de George Culic, secretarul general al societății, reținem că „...Ideea ridicării bustului în orașul Șimleu Silvaniei, în fața liceului de băieți, a fluturat de mult pe buzele antecesorilor noștri. Ba unii din ei au și lucrat în direcția aceasta. Se vede însă că ocupațiile cotidiene, grijile și neajunsurile multiple au făcut ca realizarea lui să întârzie“¹⁰.

Dezvelirea bustului a avut loc în 7 septembrie 1930, într-o atmosferă entuziastă, cu participarea întregului Sălaj și a multor personalități politice și culturale ale vremii. Ion Breazu, prezent la Șimleu Silvaniei, scria: „Norocul a fost că au încredințat opera unui artist care face cinstesc plasticii românești, Romul Ladea... una din marile nădejdi ale sculpturii noastre. Astfel s-a întâmplat ca cea dintâi incarnare în bronz a lui Simion Bărnuțiu să fie un act demn de glorioasa lui memorie. Cuvântul țării l-a rostit însuși prim-ministrul Iuliu Maniu. Și era cine să-l asculte. Tot Sălajul coborîse să facă act de închinare bronzului“¹¹.

Societatea culturală „Sălăgeana“ a colaborat, nu numai în cazul de față — privind realizarea bustului lui Simion Bărnuțiu —, dar și la realizarea bibliotecilor populare, a conferințelor și serbărilor cu Societatea culturală a studenților sălăjeni „S. Bărnuțiu“ din Oradea, societate care a contribuit, moral și material, la împlinirea dezideratului studenților sălăjeni din Cluj. De fapt, între cele două societăți a existat o adevărată colaborare, Societatea „Sălăgeana“ sprijinind orădenii în efortul lor de a aduna fonduri pentru ridicarea statuii lui Vasile Lucaciu.

Societatea culturală „Sălăgeana“ a ființat pînă în 1940, cînd, prin Dictatul de la Viena, o parte din Transilvania — inclusiv Clujul — este samavolnic cedată Ungariei.

Din păcate documentele pentru acest ultim deceniu lipsesc. În baza unor mărturii ((Ionel Ciobanu, fostul bibliotecar al societății etc.) ne putem face o idee despre activitatea desfășurată, în esență o continuare a celei desfășurate în primul deceniu al existenței sale.

Alte biblioteci, pe lângă cele 14 înființate în primul deceniu de existență, au luat ființă în satele sălăjene. Conferențiarul societății au cutreierat satele sălăjene, iar în preajma anului 1940, cînd revizionismul maghiar a luat forme acute și violente, studenții societății, alături de toți românii sălăjeni, și-au manifestat patriotismul fierbinte, fiind la înălțimea „programului național“ pe care și-l formulaseră cu două decenii în urmă.

VALENTIN DĂRĂBAN

⁹ *Meseșul*, Zalău, an VI, nr. 5/6 februarie 1930.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Societatea de Măine*, Cluj, an VII, nr. 17—18/15 septembrie 1930, p. 332..

**CONTRIBUTIONS A L'HISTOIRE DE LA SOCIÉTÉ CULTURELLE
„SĂLĂGEANA“ DES ÉTUDIANTS DE SĂLAJ DU CENTRE
UNIVERSITAIRE DE CLUJ**

((R é s u m é))

L'auteur de la présente étude se joint par ces pages, aux autres chercheurs qui ont écrit — assez rarement c'est vrai — sur le rôle des sociétés culturelles des étudiants durant la période 1920—1940.

Les étudiants de Sălaj du centre universitaire de Cluj se sont réunis dans la société „Sălăgeana“ qui a existé entre 1920—1940, jusqu'à l'occupation de la Transylvanie par l'Hongrie horthyiste, action soutenue par l'Allemagne de Hitler et par l'Italie de Mussolini.

Pendant les deux décennies d'existence de la „Sălăgeana“, les étudiants ont participé à la diffusion de la culture parmi les Roumains des villages, à la création des bibliothèques populaires, aux conférences, festivités etc.